

OTÁZKY A ÚSKALÍ MUZEJNÍ DOKUMENTACE SOUČASNÉHO TRAMPSKÉHO HNUTÍ¹

Jan Pohunek

The pitfalls and problems of museum documentation of the contemporary tramping movement

Abstract: Even though the tramping subculture forms a part of Czech society for nearly a century, it only gained the attention of the museums and other memory institutions, aside from some exceptions, over the last three decades. The paper examines both previous research on the history and on the present status of the tramping movement in the Czech and Slovak Republics, and the general theoretical and methodological problems it raises. These include, among others, assessing the importance of individual tramping groups defined locally, socially and by generation; the fragmentary makeup of sources resulting predominantly from the private nature of the tramping and, finally, choosing the appropriate methods when documenting and archiving findings. It focuses, furthermore, on ethical problems of such a research and assesses the blurred boundaries between tramping and other forms of grouping or staying outdoors. The present paper is based on the experience of documenting the tramping movement in the Ethnographic Department of the National Museum and within the grant project of the Department of Czech History in the Faculty of Arts of Charles University.

Keywords: tramping – museology – field research – documentation of the present time – Czech history – ethnology

Contact: Mgr. Jan Pohunek, Ph.D., Etnografické oddělení Národního muzea, Kinského sady 98, 150 00, Praha 5, Czech Republic; jan_pohunek@nm.cz

Trampské hnutí je fenoménem, který se výrazně podílel na formování českého kulturního prostředí během 20. století a který přetrvává do současnosti. Jako způsob sdružování se a trávení volného času² i jako jedna z forem vyjádření vlastní identity mimo jiné ovlivnilo vývoj vztahu široké veřejnosti k pobytu v přírodě, zasáhlo do podoby populární hudby, poskytlo rámec pro vytváření různých občanských aktivit a i jinak formovalo životy desítek tisíc lidí.³ Ačkoli lze počátky trampingu datovat už do doby kolem roku 1918⁴ a během 20. a 30. let se stal významným společenským jevem a fakticky naší první masovou moderní subkulturou mládeže, jeho muzejní a obecně odborná historická či etnografická dokumentace byla dlouhodobě minimální a ve větší míře k ní začalo docházet až po roce 1989.

Následující příspěvek se pokouší shrnout a diskutovat některé metodické otázky související s dokumentací trampského hnutí s důrazem na jeho současnou podobu. Je založen na zkušenostech a úhlu pohledu instituce muzejního typu, která takovou dokumentaci provádí, a kromě vlastní odborné výzkumné a publikační práce musí řešit i problémy souvise-

jící se správou sbírek a prezentací tématu veřejnosti, zejména formou výstav. Věnuje se jak problematice akviziční činnosti, tak i některým aspektům současné terénní dokumentace trampingu, například zkrácením, ke kterým může docházet v důsledku generačních rozdílů, nebo etickým otázkám.

Přehled vývoje dokumentace a muzejní prezentace trampingu

Příčiny dlouhodobě neuspokojivého stavu dokumentace trampingu leží jak v paradigmatických proměnách odborného přístupu ke sbírkotvorné činnosti paměťových institucí během 20. století, tak i v rovině společensko-politické. Většina muzejních akvizic se i dnes do sbírkových fondů dostává až ve chvíli, kdy přestanou být užívány k původnímu účelu, často se značným zpožděním od doby, kdy vznikly. S narůstajícím stářím se navíc předmět stává vzácnějším, a to jak z hlediska kvalitativního, tak i kvantitativního, takže prioritu mívají v rámci akvizic položky starší až o desítky let a s malou četností výskytu. Soudobé akvizice tak byly a jsou

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2017/24, 00023272).

² Karel ALTMAN, *Jak někteří trampují*, in: Jana Pospíšilová (ed.), *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*, Brno 2003, s. 259.

³ Orientační odhad může poskytnout amatérsky sestavovaný seznam trampských osad vytvořený v rámci aktivit Trampského muzea (skupina kolem Kamarádů festivalu trampských písní v Horním Jelení), který je založený na rozšířené koncepci dějin trampingu jako dějin jednotlivých osad (<https://sites.google.com/site/nastramp/archiv-zprav/zpravy-2012-2013/12seznamtrampskychosad-kftp>). Seznam obsahuje cca 5700 položek, při počtu 4–10 členů na průměrnou osadu lze počítat přinejmenším s cca 23 tisíci až 57 tisíci takto se sdružujícími trampy od roku 1918 do současnosti. Vzhledem k neorganizovanosti trampingu i nespolehlivosti zdrojů je však tento odhad použitelný pouze řádově a bude představovat spíše dolní hranici.

⁴ Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, Praha 1990, s. 16–18.

Řada současných trampských tábořišť a volně přístupných srubů vzniká nelegálně, nanejvýš s tichou tolerancí hajného či majitele pozemku. Vysoká návštěvnost nebo zveřejnění jejich polohy je ale ohrožují a k vytváření různých seznamů podobných lokalit se trampové stavějí negativně. Výjimkou jsou legalizované či historické chatové osady, i tam je ale třeba vhodnost publikování některých informací zvážit, protože jde o časté cíle vloupání, které může být motivováno i výskytem sběratelsky významných předmětů. Foto: Jan Pohunek.

nejčastěji získávány v rámci konkrétních výzkumných programů. V případě etnografie je například na institucionální půdě prováděna průběžná dokumentace lidových zvyků, které nicméně bývají interpretovány nikoli jako charakteristický soudobý fenomén, ale spíše jako současná podoba či pozůstatek jevu s hlubokými historickými kořeny.⁵ Moderní subkultura a populární či masová kultura s sebou oproti tomu dlouhodobě nesly stigma něčeho pokleslého, neseriózního a případně i neodpovídajícího ideální podobě společnosti⁶

a začaly být fakticky ve větší míře odborně zkoumány až od 70. let 20. století,⁷ v českých zemích pak až po roce 1989.⁸

V případě trampingu se první pokusy o zmapování jeho historie objevily na přelomu 30. a 40. let 20. století, právě ve chvíli, kdy měl za sebou první dvě desetiletí existence. Zatím nicméně vycházely pouze zevnitř hnutí, od samotných trampů. Zmínit zde lze zejména ambiciózní a dodnes užitečnou, i když neúplnou a částečně tendenční místopisnou historiografii novináře Josefa Peterky – Boba Hurikána.⁹ Pro pouťorový režim pak tramping představoval v lepším případě překonanou etapu českého mládežnického hnutí a v horším případě nežádoucí „brakový“ a potenciálně proamerický element narušující výchovu mládeže, a to navzdory těsnému sepectí některých jeho křídel s předválečnou levicovou scénou.¹⁰ Odborný zájem o tramping by zde jen obtížně získával prostor a společenské vědy měly beztak jiné priority. S nadsázkou lze říci, že institucionalizovaná dokumentace soudobého trampingu ležela mezi 50. a 80. lety 20. století především na bedrech bezpečnostních složek, část zabavených trampských artefaktů si například našla cestu do Muzea SNB a vojsk ministerstva vnitra, dnešního Muzea Policie ČR.¹¹

Přesto se ale našly výjimky. Zájem o trampskou historii uvnitř subkultury přetrvával a dal vzniknout různým amatérským pracím, často regionálně zaměřeným a publikovaným jen v omezené míře nebo například formou sérií časopiseckých článků.¹² Před rokem 1989 byla také otevřena první stálá expozice trampingu na našem území, a to v roce 1987¹³ v Okresním muzeu s působností v okrese Praha-západ se specializací na zlato v České republice, po roce 1989 přejmenovaném na Regionální muzeum v Jílovém u Prahy. Trampské téma bylo možné v Jílovém ospravedlnit úzkou vazbou lokálního muzea na prostor soutoku Vltavy a Sázavy, který byl zároveň místem, kde se český tramping zrodil. Obdobně průkopnickým počinem byl také článek Arne Manna „Obrady přijímání nových členů do trampské osady“, který vyšel v etnograficky orientovaném sborníku „Čas života“ v roce 1985¹⁴ a autorovi údajně vynesl pozornost Státní bezpečnosti. Prvorepublikovému trampingu se rovněž na půdě Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV odborně věnoval V. Vohlídka.¹⁵

Četné nové možnosti se otevřely po roce 1989. Příznacným rysem následující doby přibližně mezi lety 1990 a 2010 je, že ačkoli již byl historický rozměr a kulturní význam trampingu rozpoznán i odbornou veřejností, měly jeho výzkum a dokumentace především regionální charakter. Prací, které se zabývaly lokálními specifiky a dějinami trampského hnutí, vznikla v této době celá řada a dosud vycházejí. Jde

⁵ Srov. např. Jiřina LANGHAMEROVÁ, *Lidové zvyky*, Praha 2004, s. 306–309.

⁶ K tématu podrobně např. Herbert J. GANS, *Popular Culture and High Culture – An Analysis and Evaluation of Taste*, New York 1974.

⁷ Ken GELDER, *Subcultures – Cultural Histories and Social Practice*, London and New York 2007, s. 83, 87–88.

⁸ Jakub MACHEK, *Kam směřuje výzkum české populární kultury*, Lógr, 2013, č. 7, s. 60–62.

⁹ Bob HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, Praha 1990.

¹⁰ Jan KRŠKO, *Géza Včelička a neblahé konce „rudého“ trampingu?* Dějiny a současnost, 2013, č. 4, s. 22, 26.

¹¹ Řada materiálů StB byla nicméně v roce 1989 skartována a zachovala se jen ve fragmentech, takže z badatelského hlediska představují poměrně náročný terén.

¹² Např. historie jednotlivých osad v časopisech, jako byl prvorepublikový *Ahoj na neděli* nebo *Tramp* vydávaný v 60. a 90. letech v Ostravě.

¹³ *Tramping a příroda dolního Posázaví* [online]. Jílové u Prahy: Regionální muzeum v Jílovém u Prahy, © 2017. Dynamicky generováno [cit. 21. 9. 2017]. Dostupné z: <http://muzeumjiilove.cz/expozice/tramping-a-priroda-dolního-posazavi/>.

¹⁴ Arne MANN, *Obrady přijímání nových členů do trampské osady*, in: Václav Frolec (ed.), *Čas života – lidová kultura a současnost*, sv. 10., Brno 1985, 225–240.

¹⁵ Karel ALTMAN, *Současné etnologické bádání o trampské subkultuře*, Národopisný věstník, 2013, č. 1, s. 20–25.

jak o amatérské publikace, které často svou formou víceméně navazují na již zmíněný „osadopis“ (tj. seznam jednotlivých trampských osad a jejich dějin) Boba Hurikána,¹⁶ tak i o texty publikované historiky a etnografy.¹⁷ Oproti tomu v muzeích probíhala dlouho akvizice předmětů souvisejících s trampin-gem spíše nahodile, nejčastěji formou darů.

První iniciativa k vytvoření systematictější pojatých muzejních fondů vzešla v letech 2003 až 2004 z trampského prostředí. Idea vytvoření stálého trampského muzea, která byla diskutována zástupci řady trampských osad na 11. slovensko-českém potlachu v roce 2004, vyústila ve vznik dvou celostátně působících skupin, které si kladly za cíl shromáždění předmětů a dokumentů mapujících historii trampského hnutí a vybudování stálé expozice. První skupina se soustředila kolem organizátora Festivalu trampských písní v Horním Jelení Jiřího „Freda“ Jedličky a vytvářela fond i mobilní expozici amatérskou svépomocí, druhá reprezentovaná spolkem „Naše muzeum“ navázala spolupráci s Národním muzeem, nejprve s jeho Oddělením novodobých českých dějin, později pak Etnografickým oddělením, přičemž fondy Našeho muzea byly do Národního muzea postupně předávány. Z obou výše zmíněných fondů tvořených především dary trampských pamětníků bylo zejména po roce 2010 realizováno několik výstav, od drobných prezentací až po větší výstavu Nové pověsti české realizovanou v Letohrádku Kinských v letech 2010 a 2011. V obou skupinách došlo také postupem času v důsledku osobních rozporů a rozdílnosti názorů na budování sbírky ke štěpení, oba výše zmiňované spolky, Kamarádi Festivalu trampských písní a Naše muzeum, ale dosud existují a jsou nadále aktivní, na regionální úrovni je pak místy doplňují menší lokální iniciativy.¹⁸ Vlastní fond trampingu začalo od roku 2011 za pomoci skupiny trampů zastoupených mj. Hankou Hosnedlovou a Petrem „Petem“ Heřmanem vytvářet také Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.¹⁹ Po roce 2010 dále obecně vzrostl počet dočasných výstav s trampskou tematikou v regionálních muzeích,²⁰ byť málokde vyústily ve vznik stálé expozice.²¹

Fond trampingu v Etnografickém oddělení Národního muzea vytvořený ve spolupráci se z. s. Naše muzeum obsahuje v současnosti přes 6000 předmětů. Doposud se nepodařilo realizovat stálou expozici na toto téma, která byla jedním

z původně stanovených cílů, předměty ve fondu obsažené jsou však průběžně zapůjčovány do výstav jiných institucí,²² byly představeny na několika vlastních výstavách²³ a jsou i předmětem odborného badatelského zájmu.²⁴ Muzejní zpracování a odborné zhodnocení fondu ale zároveň navozují řadu otázek a metodologických problémů, které je možné považovat v rámci muzeologické reflexe trampingu za obecně platné. Týkají se jak historického rozměru trampského hnutí, tak i dokumentace jeho současné podoby zahrnující všechny generace od „pamětníků“ až po začínající mladé trampy.

Struktura akvizic

Pokud se v muzeu trampin-gem zabýváme a zvažujeme další akvizice, je třeba pozastavit se nejprve nad otázkou, zda je vůbec relevantní řešit jej jako samostatné téma, a nikoli třeba v širším kontextu moderních českých dějin, volného času nebo subkultur mládeže. V případě starších akvizic a minulých historických období je obvykle odpověď dána strukturou sbírkových fondů – nachází-li se muzeum v regionu, kde je trampská tradice zvláště silná (Jilové u Prahy, České Budějovice) nebo má k dispozici ucelený větší soubor předmětů (Národní muzeum), mají projekty zaměřené na trampské hnutí, podobně jako u jiných obdobných „minoritních“ či lokálních témat, smysl. Výstavní projekty s touto tematikou bývají také poměrně úspěšné a oblíbené tam, kde téma existuje v rámci širšího regionálního historického či etnografického bádání a podaří se navázat užší vztahy s místními komunitami (např. již odkazované výstavy v Pardubicích nebo Prachaticích).

Sbírkové předměty ve fondech českých muzeí, která se trampin-gem okrajově nebo intenzivněji zabývají, jsou v současnosti tvořeny především dary. Ty bývají buď individuální, nebo zprostředkované některým trampským spolkem, se kterým muzeum spolupracuje. Struktura větších celků sbírkových předmětů, které se do muzea dostanou, bývá obvykle dána jejich osobním charakterem – často jde o pozůstalosti obsahující trojrozměrné předměty různého typu (soutěžní ceny, části výstroje a oblečení, hudební nástroje) i dokumenty (časopisy, fotografie, dopisy). Při jejich zpracování je pak nutné zvážit, zda celek v rámci vnitřního členění sbírky rozdělit (například má-li muzeum samostatný fond hudebních nástrojů a písemný a obrazový archiv), nebo ponechat vcelku

¹⁶ Namátkou: BRČKO, *Údolia nestíchlí – Dějiny trampingu na Slovensku*, Bratislava 1991; Pavel Děčko VINKLÁT, *Kronika trampingu v Jizerských horách 1934–2004*, Liberec 2004; Jiří Lucan SKUHROVEC, *Trampská historie řeky Oslavky*, Oslavany 2004.

¹⁷ Např. Jan KRŠKO, *Meziválečný tramping na Rakovnicku*, Státní okresní archiv Rakovník 2008; též výstupy z projektu GAČR *Kultura dnešních dětí a mládeže se zvláštním zřetelem k folklorním projevům* brněnského pracoviště Ústavu pro etnologii a folkloristiku AV ČR, viz K. ALTMAN, *Současné etnologické bádání o trampské subkultuře*, *Národopisný věstník*, 2013, č. 1, s. 21–22.

¹⁸ K. F. T. P. – *Trampské muzeum* [online]. Horní Jelení: Kamarádi festivalu trampských písní, © 2017. Dynamicky generováno [cit. 21. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.kftp.cz/tramuz>.

Historie TRAMUZ [online]. Horní Jelení: Kamarádi festivalu trampských písní, © 2011. Dynamicky generováno [cit. 21. 9. 2017]. Dostupné z: <http://tramuz.webnode.cz/historie-tramuz/>.

NOVÉ POVĚSTI ČESKÉ [online]. Národní muzeum: Praha, ©2017. Dynamicky generováno [cit. 21. 9. 2017] Dostupné z: <http://www.nm.cz/Historicke-muzeum/Vystavy-HM/NOVE-POVESTI-CESKE-1.html>.

¹⁹ Hanka Hosnedlová, ústní sdělení 22. 9. 2017; *Tramping – Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích* [online]. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, © 2017. Dynamicky generováno [cit. 21. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.muzeumcb.cz/sbirky-1/historicka/novejsi-dejiny/tramping/>.

²⁰ Např. výstavy Vlajka vzhůru letí – Z historie trampingu na Trutnovsku, Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, 2014; Letí šíp savanou, Východočeské muzeum v Pardubicích, 2015; Ze všedního dne za romantikou, Prachatické muzeum, 2017.

²¹ Výjimku představuje například malá expozice na zámku Humprecht u Sobotky, která je věnována trampingu v Českém ráji.: *Prohlídkové trasy zámku Humprecht* [online]. Sobotka: Zámek Humprecht, © 2017. Dynamicky generováno [cit. 21. 9. 2017]. Dostupné z: <http://www.humprecht.cz/prohlidka>.

²² Kromě dílčích zápujček využila některá muzea i koncept výstavy Trampská abeceda, poprvé realizované v letech 2013–2014 v Letohrádku Kinských a později pak v roce 2014 v Sázavě, v roce 2015 ve Vysokém Mýtě a v roce 2016 v Lomnici nad Popelkou.

²³ Nové pověsti české 2010–2011, Trampská abeceda 2013–2014 + dílčí prezentace darovaných předmětů ve vestibulu a na chodbách muzea.

²⁴ Například v rámci probíhajícího grantového projektu GAČR *Tramping v českých zemích v letech 1918 až 1989: subkultura v interakci se státem a společností*.

Výstava Trampská abeceda během instalace v bývalém kostele v Ratajích nad Sázavou v roce 2014. Foto: Jan Pohunek.

(jako fond trampingu nebo třeba osobní fond u větších darů vázaných k významným osobnostem).

Další otázkou je v důsledku toho problém duplicit a marginálií. Při systematickém budování fondu, který závisí na darech, se může stát, že se některé předměty začnou opakovat (v případě trampingu typicky nejdříve periodika jako časopis *Tramp* z 60. let).²⁵ Velmi hojným a spíše marginálním typem daru, jehož informační hodnota s počtem příliš nestoupá, jsou například drobné upomínkové předměty jako camrátko (drobné placičky ze dřeva, méně často jiných materiálů, které obdrží každý účastník trampské akce), kterých bývají v pozůstalostech dlouhodobě aktivních trampů až stovky – a které zároveň není, na rozdíl od vzácnějších předmětů, jako jsou kroniky, pro dárců příliš těžké poskytnout muzeu. Soubor camrátek přitom není snadné rozdělit na relevantní a irelevantní, spíše dohromady utvářejí celkový obraz aktivit konkrétní osoby a uměleckým zpracováním či příslušností k významné události vynikají jen některá. Naštěstí jde ale o předměty relativně snadné a obecně je lze doporučit k přijímání už pro jejich estetickou a folklorní hodnotu současného domácího umění.

Zcela jiná je ale otázka plánovaných akvizic. Muzea obvykle z pochopitelných důvodů stojí nejvíce o získání předmětů s velkou historickou a vypovídací hodnotou, jako jsou v případě trampingu kroniky a předměty spojené s důležitými osobnostmi či historickými trampskými osadami utvářejícími podobu hnutí v regionu nebo i na celostátní úrovni. Takového cennosti se ale jejich majitelé obvykle nechťejí za života či po dobu existence osady vzdávat a po jejich smrti nebo zániku osady rychle mizí (často do odpadního kontejneru), zejména pokud nemají dědicové k tématu vztah. Když se nedaří předání předmětu dojednat anebo chceme-li dokumentovat život aktivní trampské osady, vystupuje proto do popředí možnost dokumentace alespoň digitální. Opakovaně se například osvědčuje dohoda, podle které muzeum na své náklady pořídí kvalitní digitální kopie zájmových předmětů

a materiálů a poskytne je na oplátku v kopii majiteli. I přes neformálnost trampského prostředí je ale doporučeníhodné ošetřit takové případy smluvně. Kromě „významných“ předmětů je také nutné brát na zřetel i vypovídací hodnotu sbírky a průběžně ji doplňovat o věci sice ne tolik významné, ale mezi dary nezastoupené – například součásti oděvu a nástroje, které obvykle najdou využití při výstavách.

Další otázkou, která se nabízí, je vypovídací hodnota předmětů s ohledem na dobu, ve které vznikly a byly užívány. Z hlediska četnosti artefaktů je možné specifikovat několik období, která se liší mírou zastoupení jednotlivých typů předmětů a tím i jejich relativní vzácností:

1) První republika: Častěji se dochovávají vlajky, sportovní ceny (poháry), masově tištěná vydání textů a notových zápisů trampských písní. K předmětům darovaným z pozůstalostí někdy nelze získat podrobnější informace o způsobu jejich užívání, pokud byla trampská tradice v rodině nebo existence osady přerušena. Kromě pozůstalostí (ať už primárních, nebo druhotných vytvořených sběratelskými aktivitami) se do muzeí dostávají také významné solitéry, se kterými je spojen delší narativ a které se případně vážou k některé známé osobnosti (typicky např. totem Boba Hurikána).

2) 60. až 80. léta: Četný výskyt camrátek, placek (soutěžních cen), trampské výstroje a oděvních součástí. Díky uvolnění cenzury kolem roku 1968 existuje z 2. poloviny 60. let řada trampských časopisů a jiných publikací vydaných v relativně velkém nákladu. Zejména z 80. let se dochovává velké množství pozvánek a novoročenek. Informace o kontextu užívání předmětů jsou obvykle ještě dobře dostupné. Dochází k postupnému přesunu center aktivity mladých generací trampů z prvo-republikových chatových osad do přírodnějších lokalit, včetně nárůstu významu pohraničí. Nejvíce zastoupené období.

3) 90. léta až současnost: Porevoluční boom trampské literatury, která v závěru 90. let prodělává jistou konsolidaci – část časopisů a publikačních řad zaniká, ty, které přetrvávají, ale postupně zvyšují svou kvalitu. Díky narůstající roli internetu jako komunikačního prostředku výrazně ubývá tištěných pozvánek a novoročenek, stejně jako fyzicky existujících fotografií. Část elektronických materiálů je dárci předávána do muzeí pro archivaci na nevhodných nosičích. Z hlediska užívané výstroje zůstává tramping navzdory technickým inovacím v outdoorovém vybavení poměrně konzervativní, lze se setkat i s výslovným odmítáním moderní výstroje; hodnota některých dříve běžných předmětů (např. některé typy celt a zavazadel) kvůli tomu stoupá. Stále používané významné předměty v držení živých trampských osad (kroniky, vlajky, hudební nástroje) pochopitelně obvykle nelze fyzicky získat, snadno dostupné jsou obvykle tiskoviny a drobné předměty typu camrátek.

Na závěr této kapitoly je také ještě třeba zmínit, že navzdory nedávnému rozmachu dokumentace trampingu na půdě českých muzeí existuje typ artefaktů, který zatím fyzicky podchycen nebyl.²⁶ Jde o trampskou architekturu, kde jsou historicky nejcenější vlastnoručně stavěné jedno-

²⁵ Časopis jménem *Tramp* byl zatím celorepublikově vydáván celkem třikrát, poprvé v letech 1929–1931 v Praze skupinou levicově a avantgardně orientovaných trampů, jako byli Géza Včelička nebo Karel Melich, podruhé v letech 1968–1971 ČSM a Českou tábornickou unií v Ostravě a potřetí v letech 1990–2000 především Zdeňkem Vašíčkem v Ostravě.

²⁶ Na rozdíl od dokumentace fotografické, která místy, byť ne vždy zcela koncepčně, probíhá. Z ucelenějších pokusů o mapování rekreační architektury lze zmínit například fotograficko-architektonickou publikaci Veroniky Zapletalové (Veronika ZAPLETALOVÁ, *Chatařství/Summerhouses. Architektura lidských snů a možností*, Brno 2007), která ale není věnována pouze trampingu.

duché rekreační chaty ze 20. a 30. let. Za uplynulých 10 let jsme se v Národním muzeu setkali se třemi nabídkami tohoto typu, ani jedna ale nebyla zatím realizována. Překážkou jsou zde obvykle buď majetkoprávní poměry typu nevyjasněného dědictví rozpadajícího se objektu, nebo malá historická hodnota chaty ve srovnání s prostředky, které by bylo třeba na její demontáž a transfer použít.

Generační rozměr trampingu a reprezentativnost současné dokumentace

Výše uvedené typy akvizic se do muzea většinou dostávají se zpožděním v řádu desetiletí oproti době, kdy vznikly a byly užívány, a vztah dárců k muzejní činnosti bývá pozitivní. Chceme-li se ale trampingu věnovat i v rámci dokumentace současnosti a spojit například akviziční činnost s terénním výzkumem, je nutné počítat s tím, že tato činnost bude trampy reflektována a že získaný obraz současného trampingu se může svou strukturou na první pohled lišit od obrazu, který pro minulost poskytují vzpomínky, muzejní artefakty a literatura. Významnou roli zde hrají odlišné pohledy na význam, „správnou“ podobu a historii trampingu, které jsou často generačně podmíněné.

Opakovaně se například lze nejen u širší veřejnosti, ale i u starších trampů²⁷ setkat s názorem, že hnutí fakticky zaniká a má už vesměs pouze historickou dimenzi. Tyto názory nejsou zcela nepodložené – po roce 1989 skutečně došlo k ústupu významu trampingu jako volnočasové aktivity, na druhou stranu jej ale nelze označit za zaniklý či dožívající. Pořád se jedná o poměrně aktivní subkulturu, ve které jsou zastoupeny všechny generace a která má svůj dorost. Pokud se tedy badatel při výzkumu odrazí od podání starších (a například z hlediska oral history významnějších) respondentů, může snadno dojít ke zkreslení. V nedávné době byl i z těchto důvodů například kritizován televizní dokumentární seriál *Zvláštní znamení touha*,²⁸ kterému bylo opakovaně některými trampy vyčítáno, že nepostihl důležitá témata a trpěl generační předpojatostí.²⁹

Jaký ale vlastně tedy je současný tramping a čím se liší od trampingu předchozích období? Na tuto otázku zatím není možné odpovědět zcela detailně, chybí k tomu dostatečně velký korpus výzkumů, z nichž by bylo možné při generalizacích čerpat. Na základě vlastních poznatků získaných terénním výzkumem se ale mohou pokusit omezeně specifikovat několik rysů moderního trampingu od roku 1989 do současnosti s ohledem na jeho generační strukturu. Je ale třeba upozornit, že jde o značné zobecnění, na jehož rozpracování by byl potřeba výrazně větší prostor, než rozsah tohoto textu umožňuje:

1) Po roce 1989 došlo k poklesu počtu aktivních trampů, respektive osob, které se obracely k trampingu jako k jedné z forem trávení volného času. Zůstalo ale poměrně silné jádro osob, pro které tvoří tramping významnou složku podílející

se na formování jejich identity. Původně trampské prvky (např. pozdrav zalamováním palcem, trampské písně, některé oděvní součásti) zároveň v minulých desetiletích pronikly i do jiných sociálních skupin (horolezci, jeskyňáři, vodáci, dětské oddíly) a udržují se tam.

2) Mezi staršími trampy je možné pozorovat několik výrazných generačních skupin. První z nich jsou osadníci historických chatových osad vznikajících cca do roku 1955. Obvykle jde o seniory nebo jejich potomky a vnuky. Některým se daří udržovat původní tradici osady, jinde ale postupně vyhasíná v důsledku generačních obměn a změn majetkových poměrů uvnitř osad. Provádět výzkum v tomto prostředí je obvykle obtížné bez gatekeepera, který do něj uvede.

Většina starších současných trampských pamětníků, na které se soustředí aktuální muzejní práce, nicméně pochází ze silné generace, která začala „jezdit“ ve 2. polovině 50. a během 60. let. Dnes již jsou její příslušníci také obvykle v důchodovém věku, jde ale o generaci poměrně aktivní, zvyklou setkávat se v hojném počtu a pořádat potlachy, vzpomínkové akce i kulturní události. Překážky jejich aktivitám klade spíše věk než existenční problémy nebo změna zájmů. Mají často aktivní zájem předat své zkušenosti a svůj životní příběh dál a jsou častými spolupracovníky muzeí, někdy mimo jiné i proto, že se jim nedaří uceleně předat trampskou tradici v rámci vlastní rodiny.

Další významnou, vcelku kontinuální generaci tvoří trampové, kteří začali „jezdit“ v 70., 80. a na počátku 90. let. Jde jak o aktivní organizátory živého jádra trampského hnutí, tak i o menší osady a skupiny osob, pro které je tramping oblíbeným způsobem trávení volného času; patrná je zde preference táboření ve volné přírodě a „komornějšího“ trampingu před životem na chatách nebo setkáváním se na velkých akcích. Oproti předchozí jmenované generaci mají častěji, z jistého úhlu pohledu oprávněný pocit, že „ještě nepatří do muzea“.

3) Nejmladší generace se k trampingu obvykle dostává prostřednictvím dětských oddílů skautského typu, rodinné tradici nebo díky přátelům a partnerům. Ještě patrnější je zde již zmíněná preference táboření ve volné přírodě, s malým důrazem na budování a obývání chat. Časté je nicméně odvolávání se na trampskou tradici, kterou její členové uznávají, a to včetně výstroje – zatímco tramp 1. republiky se často snažil připodobnit ke kovbojovi,³⁰ tramp současný se spíš snaží přiblížit trampům prvorepublikovým nebo poválečným. Starší trampy tak nejmladší trampové dílem obdivují a uznávají, i proto, že délka trvání fenoménu dodává další rozměr jejich trampské identity, dílem se od ní ale distancují, zejména co se praktické stránky trampování týká – mladé trampy obvykle nebaví trávit život na chatové osadě nebo navštěvovat pravidelně potlachy trampů o 40 let starších. Přechod mezi generací 70.–90. let a touto generací je ale poměrně plynulý. Velká část komunikace probíhá po internetu, na vandrech se ale obvykle na přemíru technických pomůcek

²⁷ Informace uvedené v tomto odstavci vycházejí z dlouhodobého zúčastněného pozorování prováděného přibližně od roku 2000 v rámci několika výzkumných projektů i volně.

²⁸ Fedor SKOTAL – Václav KŘÍSTEK, *Zvláštní znamení touha*, Česká televize 2015.

²⁹ Ne všechny reakce byly negativní, u respondentů z trampského prostředí se ale i dva roky po jeho vysílání stále setkávám s potřebou zhodnotit seriál a uvést na pravou míru jeho nedostatky.

³⁰ Srov. např. Bob HURIKÁN, *Trampské zkazky*, Praha 1933, s. 12–15.

Příprava slavnostního ohně k vyhlášení výsledků literární soutěže Trapsavec. Jde o typ akce, které se účastní trampové z celé ČR a kde je zastoupeno více různých generací i osad, ale která má přitom ještě nekomerční a osobní charakter, aniž by byla zcela uzavřena nově příchozím. Obecně platí, že pokud není trampské setkání veřejně avizováno (např. koncerty), je vhodné mít na něj pozvánku nebo být uveden někým, kdo pozván je. Na snímku vlevo dole je kameraman natáčející záběry do dokumentárního seriálu Zvláštní znamení touha, jehož přítomnost byla některými účastníky vnímána mírně rozporně, ale který byl tolerován, pokud nenarušoval průběh akce. Foto: Jan Pohunek.

pohlíží s despektem. Jinak je až překvapivé, jak se i u nejmladší generace opakují některé rysy, které formovaly i starší generace v časech jejich mládí, například příklonnost ke vnášení romantických prvků do vlastního života, vazba na skauting a různé tvůrčí a sportovní aktivity, neformální sdružování, trampská hudba, kladný vztah k přírodě a hledání jisté samostatnosti v okruhu vrstevníků, byť spojené s uznáním významu starších mentorů. Celkově jde však o téma, které je lepší přenechat budoucím výzkumům.

Kromě otázek generačních lze samozřejmě mít na zřeteli i jiné sociální dělicí linie, byť ne všechny jsou natolik významné. Za důležitý je potřeba považovat aspekt regionální. Vzájemná komunikace mezi trampy sice hranice regionů obvykle překonává, podoba jeho místních projevů může ale být ovlivněna například rozdíly v možnostech táboření ve volné přírodě nebo významnou lokálně aktivní skupinou osob. Genderový aspekt trampského hnutí není detailně prozkoumán, hnutí lze navzdory mírně převažujícímu počtu zapojených mužů považovat v tomto ohledu za poměrně rovnostářské, přičemž například struktura muzejních akvizic darovaných muži a ženami se příliš neliší – často jde ostatně o věci původně využívané společně párem nebo rodinou. Významné není v současnosti ani zastoupení národnostních menšin a různých vyznání, jednotliví členové osad mohou do některé takové skupiny spadat, odráží se zde ale spíše průměrná demografická skladba české populace. Zajímavé by nicméně mohlo být srovnání s dobou první republiky, kdy

bylo patrné malé zastoupení českých Němců a existovaly národnostně a konfesně více vyhraněné skautské organizace. Rozdíl oproti tomuto období jsou patrné i po stránce politické. Trampské osady dnes obvykle nejsou v tomto ohledu vyhraněné, byť existují skupiny trampů, u nichž je patrná inklinace k některým částem politického spektra. Ta ale nebývá při vzájemném setkávání akcentována i s ohledem na obecně akceptovanou a proklamovanou apolitičnost trampingu a vzniká spíše tím, že při utváření osady mají přirozenou tendenci více se setkávat osoby, které jsou si názorově blízké. Uvažovat by bylo možné také o členění na základě společných zájmů, například u osad, které jsou zároveň hudebními skupinami, trampských sportovních klubů nebo jedinců, které spojuje jeden v rámci trampingu významný zájem (např. řezbářství, literární tvorba apod.).

Usilujeme-li ale v rámci dokumentace o vytvoření celkového obrazu trampingu (například v jednom regionu), je s ohledem na výše uvedené skutečnosti každopádně potřeba brát zřetel na možná zkreslení a aktivně ověřit, jaká je v zájmovém prostoru generační a sociální skladba hnutí. Kromě toho je třeba počítat s tím, že různé generační skupiny mohou mít i odlišný geografický původ a způsob užívání krajiny. Jako příklad zde může posloužit oblast Českého ráje, kde je místní tramping prezentován expozicí na zámku Humprecht. Expozice je poměrně detailní a podrobně vypovídá o místních osadách s převážně prvorepublikovou a chatovou tradicí. Toto pojetí není samo o sobě špatné a zaslouží si uznání už kvůli shromáždění celé řady informací i unikátních dokumentů z tohoto prostředí. Zároveň ale v důsledku takového vymezení tématu pomíjí druhou, novější vrstvu trampských aktivit v Českém ráji, a to přinejmenším od 60. let velmi rozšířené využívání skalních převisů k táboření a činnost osad, které v Českém ráji neměly chaty, ale opakovaně do něj dojížděly. Nejrozsáhlejší dokumentaci tohoto typu trampování tak nakonec asi paradoxně provedla Správa CHKO Český ráj při likvidaci těchto skalních „campů“ na začátku 21. století.³¹

Takováto rozptýlená činnost, která má blíže k současným podobám aktivit mladší generace trampů, se na rozdíl od chatového osadnictví zpětně dokumentuje obtížněji, a pokud chceme aktuální trampingu podchytit, je nutné provádět etnograficky orientované sondy do živého terénu a aktivně kontaktovat různé, nikoli pouze ty všeobecně známé skupiny. Svě místo zde má i zúčastněné pozorování, ať už předem domluvené, umožněné existencí trampské akce (veřejné potlachy, hudební festivaly), nebo také prováděné namátkově formou návštěv oblastí v současnosti hojně využívaných i trampy mladších generací (typicky např. brdské Hřebený, Kokořínsko, na Moravě povodí Oslavy, ve Slezsku břidlicové lomy Nízkého Jeseníku). Takovému pátrání v terénu, ať už s informovaným průvodcem, nebo bez něj, často umožňuje plodná náhodná setkání, spojuje výzkumníka s fyzickou realitou zkoumaného fenoménu a může i zpřístupňovat k okopírování dokumenty, z nichž některé jsou informačně překvapivě hodnotné (např. „kempovky“ – návštěvní knížky zanechávané na jednotlivých tábořištích a často obsahující

³¹ Problém shrnuje např. televizní dokument České televize *Už tichnou bílé skály* z cyklu *Ta naše povaha česká* z roku 2008. Viz též např. Vladimír PEŠA – Petr JENČ, *Převisy a jeskyně jako přírodní a historické lokality*, 2006 [online]. Česká Lípa: Vlastivědné muzeum v České Lípě [cit. 21. 9. 2017] Dostupné z: http://www.muzeumcl.cz/userfiles/file/previsy_lbc_kraj_2006/P%20a%20jeskyn%20a%20LBC%20kraj%202006.pdf.

i pasáže o historii a současném využívání místa). K orientaci v tématu mohou napomoci i trampské webové stránky, například weby jednotlivých osad nebo galerie na populárním imagehostingu rajce.cz.

Je ale nutné počítat s tím, že ne vždy budou trampové o zájem stát.

„Trampologie“ z pohledu trampů a etické otázky

Jak již bylo zmíněno výše, velká část pokusů o dokumentaci trampingu a vytváření sbírkových fondů vychází od samotných trampů a je zde možné navázat plodnou spoluprací. Neznamená to ale, že by se tyto snahy vždy setkávaly s pozitivním přijetím. I ponecháme-li stranou problémy vycházející z někdy komplikovaných osobních vztahů, které se příliš neliší od jiných skupin lidí spojených společným zájmem, lze se stále občas setkat s nedůvěrou k takové činnosti či jejím odmítáním z ideových důvodů. Tramping je neformálním hnutím založeným na přátelských vztazích a společně sdílených hodnotách. Zároveň je ale také hnutím, které se po velkou část doby své existence muselo obhajovat před většinovou společností a jehož členové byli v různé míře perzekuováni.³² Tato skutečnost může dokumentaci trampingu jak napomáhat díky snaze respondentů a dárců představit jej v dobrém světle, tak ji i komplikuje, zejména kvůli obavám ze zneužití informací a představě, že „outsider“ nemůže trampingu plně porozumět, pokud není sám trampem. Při výzkumu je třeba respektovat, že existují skupiny trampů, které o zveřejnění své činnosti nemají zájem, a často je nutné být diskrétní, zejména zmiňujeme-li konkrétní tramping navštěvované lokality, kde mohou pobývat nelegálně (chráněné krajinné oblasti, národní parky), nebo které mohou být ohroženy zlodějí či vandalismem (chaty, lesní campy). Opakovanou námitkou, se kterou se lze také setkat je, že výzkumník využívá tramping k sebezviditelnění, aniž by jeho zájem byl upřímný či smysluplný.³³ Takové kritice je možné předcházet především poctivou prací s respondenty i prameny, vysvětlením účelu výzkumu a jeho vhodnou popularizací.

Neformálnost trampského prostředí také může ztěžovat pořizování rozhovorů s respondenty, pokud formální nastavení výzkumu vyžaduje přísná metodologická kritéria aplikovaná obvykle v rámci oral history.³⁴ Při schůzkách jedna ku jedné (výzkumník – respondent) v domácím prostředí obvykle není problém pořídit informovaný souhlas a nahrávku rozhovoru. Často ale respondenti důrazně preferují setkání méně formálního typu, například na trampských akcích (mimo jiné i proto, aby si o nich výzkumník udělal správný obraz), a přívou na něj i další osoby, které se mohou průběžně přidávat do hovoru. V takových případech často není reálné dávat například celému stolu v restauraci podepsat informovaný souhlas a je nutné uchýlit se spíše k arzenálu etnografických metod, jako jsou zúčastněné pozorování,³⁵

i za cenu toho, že ze setkání nebude k dispozici ucelená publikovatelná výpověď. Jako vhodný pracovní nástroj se zde jeví terénní deník, do kterého je ale potřeba uvádět získaná pozorování s malým časovým odstupem a vždy specifikovat kontext, ve kterém byly informace uvedeny. Přítomné osoby ale musejí být vždy seznámeny se záměrem výzkumníka a způsobem využití získaných informací, a to i v případě, kdy odmítají podepisovat „nějaká lejstra“. Následně lze samozřejmě doporučit domluvu na dalším setkání či zaslání výsledného textu respondentovi k autorizaci.

Jako příklad problémů, které mohou vyvstat, lze zmínit dva příklady z vlastní praxe. V prvním případě jsem navštívil doporučeného pamětníka a stále aktivního trampa, se kterým jsme diskutovali mimo jiné o jeho pronásledování Státní bezpečností. Respondent popisoval leckdy nevybíravé metody, které StB používala k získání spolupracovníků mezi trampingy, zakázal ale pořízení záznamu na diktafon i jakékoli přímé citování jím poskytnutých informací. Při ověřování údajů, které uvedl, jsem našel jeho jméno v seznamech agentů Státní bezpečnosti. Zachoval se i spis, který popisoval rozsah jeho spolupráce. Pokud by byl tento případ prostřednictvím archivních pramenů při publikaci výzkumu uveden, paradoxně by kvůli zákazu publikovat obsah osobního rozhovoru chyběl respondentův pohled na věc, zatímco složky StB jsou veřejně přístupné. Rozhovor by přitom mohl respondentovu spolupráci, pravděpodobně vnímanou jako osobní selhání nebo přímo křivdu, posunout do pro něj příznivějšího světla. Vzhledem k tomu, že šlo o spíše marginální případ, ale naštěstí nebyl jeho spis pro další výzkum klíčový.

Jako druhý příklad je možné uvést kritické reakce na jednu prezentaci věnovanou lokálním dějinám trampingu. Její autor, student, pro nějž byla předmětem diplomové práce,³⁶ ji přednesl před publikem zahrnujícím i trampingy. Při vypracování ale strukturoval svůj příspěvek podle metodiky svého oboru tak, jak se učí na vysokoškolských seminářích a jak je platná i pro výzkum podstatně starších historických období. V důsledku to nicméně znamenalo, že polovina jinak podnětné přednášky nebyla příliš relevantní, protože se zabývala regionálními fyzickogeografickými okolnostmi, které mohou mít význam při výzkumu stálého zemědělského osídlení, ale pro tramping se jeví být spíše nepodstatnými (typy půd, standardizovaná klasifikace geomorfologického celku, průměrná sklonitost a orientace svahů apod.). Přítomní trampové, z nichž někteří byli s lokalitou dobře seznámeni, vnímali práci jako odtrženou od života a upozorňovali na to, že spíše než výše uvedené faktory měly vliv na zřizování tábořišť věci jako vzdálenost od vlaku, zdroj pitné vody, blízkost hostince nebo vztah s místním hajným. Je možné, že by autor tyto faktory v průběhu výzkumu také později zpracoval, prezentace hovořící „jinou řečí“ ale jeho další práci s pamětníky spíše ztížila. Příklad poukazuje na dva problémy – zaprvé je při práci v terénu nutné počítat s tím, že předem příliš striktně

³² Podrobněji např. viz Jan POHUNEK, *Konflikty českého trampingu*, Historická sociologie, 2011, č. 2, s. 95–106.

³³ Srov. např. MÓDOK, *1. konference o trampingu (z pohledu účastníka)*, Severka, 2017, č. 2, s. 24–25.

³⁴ Viz Miroslav VANĚK, *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*, Praha 2007.

³⁵ Srov. např. Danny L. JORGENSEN, *Participant Observation – A Methodology for Human Studies*, Newbury Park – London – New Delhi 1989; jako příklad výzkumu např. Marie FRITZOVÁ, *Zúčastněné pozorování a rozhovor v terénní praxi*, Antropowebzin, 2016, č. 3–4.

³⁶ Konkrétní určení autora a události neuvádím, protože bylo prezentováno nedokončené dílo a řada původních připomínek nemusí být ve finální verzi relevantní.

Ukázka úvodních stran kempovky – návštěvní knihy trampského campu – shrnujících historii místa. Jde o další, do datečně vypracovanou verzi původní knihy, která se ztratila. Ačkoli jsou podobné materiály nebo například výzdoba trampských campů volně přístupné, jejich odnášení za účelem dokumentace nebo uložení do sbírek bez souhlasu tvůrců nebo osob, které se o místo starají, lze považovat za neetické. Foto: Jan Pohunek.

zvolená metodologie není vhodná a může negativně ovlivnit strukturu získaných dokladů (například soustředíme-li se pouze na fotodokumentaci a mapování trampských lokalit, aniž bychom zachytili jejich živý rozměr a způsob užívání), zadruhé je třeba myslet na to, že výzkumník, který „nehovoří řečí kmene“, bude mít problém svůj, jinak potenciálně přínosný, výzkumný záměr realizovat.

Utváření celkového obrazu

Historický obraz i současný život trampského hnutí působí často jako relativně jasný příběh nesený obecně sdíleným narativem, který se ale při pohledu zblízka již nejeví být tak jednoznačným. Na celorepublikové úrovni jsou například častými tématy takového narativu motivy jako vznik první trampské osady Ztracená naděje v roce 1918,³⁷ „Kubátův zákon“ na přelomu 20. a 30. let,³⁸ interbrigády a trampský odboj,³⁹ nová vlna 60. let,⁴⁰ šikana trampů komunistickým režimem⁴¹ a blížící se zánik trampingu.⁴² Obdobně v každém regionu existuje zpravidla vrstva aktivních trampů – organizátorů, sběratelů, legendárních pamětníků a hudebníků a dalších umělců, která je velmi dobře propojena a s jejímiž členy

není obvykle problém spolupracovat, zároveň ale i řada jednotlivců, trampských osad a také skupin na pomezí trampingu, jako jsou tábornické oddíly, sportovní kluby, chatové osady opouštějící trampskou tradici nebo žánrově méně vymezení hudebníci. Dobře patrná a aktivní část trampů tak může ve skutečnosti představovat jen malou, byť vlivnou, skupinu v rámci hnutí.

Jak ale tedy postihnout takovou neoficiální, neorganizovanou aktivitu, jako je trampingu v celé její šíři? Dokonalé zmapování „do poslední trampské osady“ je, navzdory oblíbenosti „osadopisů“, prakticky nemožné, je tedy lepší soustředit se na to, aby byl výsledný obraz, ať už prezentovaný odbornou publikací, nebo sbírkovým fondem, vypovídající. Neměl by opominout všechny relevantní aspekty trampského hnutí, a kromě jeho aktivních tahounů by měl reflektovat i trampskou každodennost a význam trampingu v širším dobovém, regionálním, sociálním a kulturním kontextu. Čistě historiografické zmapování jednotlivých osad a činnosti jedinců je samozřejmě během výzkumu také třeba provádět, nemělo by ale být jediným cílem – podrobný seznam osob, dat a událostí může mít například velký význam pro místní tramping, obtížně se ale komunikuje širší veřejnosti na výstavách.

V případě muzejní práce má nicméně takové faktografické mapování trampingu ještě jeden význam, který je nutné přiznat, a to utváření pramenné základny pro identifikaci a popis sbírkových předmětů. U řady artefaktů, které se do muzeí dostanou z pozůstalosti, je leckdy obtížné určit jejich provenienci, autora nebo původní funkci – jednotlivci mohou být uvedeni jménem nebo přezdívkou, u trampských osad nemusí být jasné jejich personální složení a doba jejich trvání, některá jména jsou používána pro rozdílné osoby a místa⁴³ a fotografie nemusejí vždy zachycovat trampskou aktivitu, ale třeba i rodinné události. Na druhou stranu je ale možné jednotlivé na první pohled marginální údaje postupně složit do celku, který se začne vzájemně doplňovat – datum výročního ohně na camrátku může například napomoci určit dobu vzniku osady, informace o složení hudební skupiny pomůže spojit občanská jména s přezdívkami uvedenými v kronice o 20 let starší. Jako vhodný prostředek pro utváření takového univerzálního rejstříku pro postupnou evidenci marginálních údajů se ukazují být zejména relační databáze, jako je například Segrada vyvíjená Maxmilianem Kalusem.⁴⁴

Utváření obrazu trampingu prostřednictvím současných akvizic je obdobně problematické. Jak již bylo nastíněno, většina akvizic, které se do muzea dostanou, je starší. Mohou

³⁷ Rok 1918 je zde nicméně spíše dohodnutým datem – podobné aktivity mládeže existovaly už před 1. světovou válkou a sama osada nese název Ztracená naděje až od roku 1919, srov. B. HURIKÁN, *Dějiny trampingu*, s. 10–18.

³⁸ Vyhláška, která měla omezit některé nepříznivé vnímané projevy trampingu, stala se symbolem prvorepublikových četnických zákroků proti trampům a přispěla k jejich radikalizaci. Viz Marek WAIC – Jiří KÖSSL, *Český trampingu 1918–1945*, Praha – Liberec 1992, s. 37–60; J. POHUNEK, *Konflikty českého trampingu*, s. 97–98.

³⁹ M. WAIC – J. KÖSSL, *Český trampingu 1918–1945*, Praha – Liberec 1992, s. 91–98.

⁴⁰ Dopusud odborně málo zpracované, ale kulturně vlivné období trvajících zhruba mezi lety 1962 a 1970 a vyznačující se nárůstem počtu trampů a trampských osad v mladé generaci, novými formami trampské písně a snahou o legitimizaci trampingu v době Pražského jara.

⁴¹ Typickým zástupcem režimních aktivit zaměřených proti trampům je akce Hurikán zaměřená na dokumentaci a omezení trampských aktivit a prováděná v součinnosti StB a SNB v letech 1976–1989. Srov. např. spisy v rámci složky OBŽ-23860 MV, *Volná mládež okres Rakovník*, Archiv bezpečnostních složek. Shrnutí tematiky připravuje autor tohoto příspěvku k publikaci v roce 2018.

⁴² S trochou nadsázky lze říci, že jde o hrozbu očekávanou už od závěru 30. let, kdy se trampingu stal populárním a bylo kritizováno jeho „zpadouření“. Viz např. Jan POHUNEK, *Trampové a takytrampové*, Dějiny a současnost, 2015, č. 11, s. 22–23.

⁴³ Týká se zejména „westernových“ a zvířecích přezdívek, jako jsou Joe nebo Medvěd, u místních jmen se ve větším počtu objevují třeba toponyma Askalona nebo Orlí hnízdo.

být sice hodnotné, vypovídají ale málo o současnosti. Současné předměty je naopak obtížné získat, nejde-li o marginální. Je proto vhodné uvažovat v širším časovém měřítku – to, čeho se u starších předmětů muzeu často nedostává, jsou informace o jejich vzniku a kontextu užívání. Při dokumentaci současnosti lze naopak dobře vymapovat kontext, ale spektrum získaných předmětů je omezenější. Nabízí se tedy možnost vědomě koncipovat současné výzkumy založené na rozhovorech, fotodokumentaci, získávání spíše marginálních artefaktů a zúčastněném pozorování k tomu, aby chom předem odpověděli na otázky, které budou v budoucnosti jen na základě darovaných předmětů obtížně zodpověditelné. Je samozřejmě možné, že během dalších dvaceti let může dojít k nějaké změně paradigmatu, která náš současný výzkum učiní málo relevantním, uvědomění si širšího časového měřítko, představení si sebe sama v roli muzejníka třídícího přírůstky v roce 2038 ale může přinejmenším napomoci při formulování výzkumných otázek. Ty mohou být například následující:

1) Nakolik současná dokumentace a akvizice vypovídají o všech aspektech hnutí? Nemapujeme pouze skupinu, která je mediálně výrazná?

2) Všímáme si dostatečně aktuálně probíhajících změn, například zavádění nových oděvních součástí, zvyků, proměn hudebních stylů?

3) Existují věci a způsoby chování, které se jen málo odrážejí v oficiální tváři subkultury a „nemluví se o nich“, jako jsou například táboření v oblastech, kde to není povoleno?

4) Jak respondenti vnímají svůj život a participaci na trampských aktivitách ve chvíli, kdy ještě nejsou „přefiltrovány“ mnohaletou konsolidací a reinterpretací vzpomínek?

Otázky tohoto typu se nicméně pochopitelně nevztahují jen na výzkum trampingu, ale lze si je klást i u jiných srovnatelných témat. Jakkoli je například dnes často tramping vnímán spíše jako historický jev a v současné podobě nemá výrazný kontrakulturní aspekt, jaký bylo možné částečně pozorovat například u trampské avantgardy na přelomu dvacátých a třicátých let nebo u některých skupin trampů přelomu let padesátých a šedesátých,⁴⁵ stále jde o subkulturu, jejíž vztah ke zbytku společnosti může být komplikovaný a která je do jisté míry uzavřená. Díky svému dlouhému trvání také nabízí příklady různých fází vývoje a typů interakce subkultury s většinovou společností,⁴⁶

kteří ukazují, jaké změny můžeme očekávat u jiných podobných skupin a hnutí.

Výstavní činnost

Výstavní činnost je neoddelitelnou součástí muzejní práce a výstavy s trampskou tematikou jsou v posledních deseti letech poměrně častým jevem. Zároveň ale jejich příprava opět navozuje otázku, jak toto téma uchopit – většina z dosud realizovaných projektů byla buď představením trampingu jako celku,⁴⁷ nebo měla především regionálně historický charakter.⁴⁸ Výjimku v tomto ohledu představují spíše výstavy a expozice, na kterých byl tramping prezentován z trochu jiného úhlu pohledu v rámci širšího tématu – současného folkloru na výstavě *Nové pověsti české* nebo třeba v souvislosti se skautingem v rámci expozice *Křižovatky české a československé státnosti* v Praze na Vítkově.

Při přípravě výstavy věnované trampingu, která má jiné než ryze regionálně-historiografické ambice, je třeba počítat s tím, že je fakticky určena pro dvě skupiny, které mohou mít k tématu zásadně odlišný přístup – trampy⁴⁹ a širší netrampskou veřejnost. Kritika výstav z trampských řad nejčastěji směřuje na jejich neúplnost, přílišnou schematicnost a použití nevhodných, málo trampských předmětů, zobrazení trampingu v negativním světle nebo obecně zbytečnost trampských výstav, když lze tramping prožít bezprostředněji v přírodě.⁵⁰ Širší veřejnost oproti tomu tyto otázky zpravidla příliš neřeší, potřebuje ale vztáhnout obsah výstavy k vlastním zážitkům⁵¹ a dostat srozumitelný příběh, který jí umožní zasadit si prezentované informace do kontextu. Upoutání pozornosti je zde náročnější než u samotných trampů.

Většina dosavadních výstav s trampskou tematikou kombinovala prvky, jako jsou vitríny se sbírkovými předměty, figuríny a dioramata propojené volnou, převážně chronologickou linkou. Příprava takové standardní výstavy je poměrně nekomplikovaná, přesto je ale dobré uvažovat nad tím, zda by nebylo vhodné tento koncept nějak inovovat. Nabízejí se například možnosti jako vynechání figurín a místo nich postavení veřejnosti do role trampů, zapojení neelektronických interaktivit (soutěže, předměty ponechané k manipulaci) nebo použití autentických dekorativních prvků, které lépe zprostředkují romantickou atmosféru, na níž je estetika trampského hnutí založena. Jeden umělohmotný stromek vedle figuríny tábořícího trampa zde nestačí. Zároveň je potřeba akcentovat tramping jako něco živého a prožitelného, nikoli

⁴⁴ *Segrada – Semantic graph database for research and documentation* [online], Maxmilian Kalus, © 2017. Dynamicky generováno [cit. 21. 9. 2017], Dostupné z: <https://segrada.org/>.

⁴⁵ Srov. Jan POHUNEK, *Konflikty českého trampingu*, *Historická sociologie*, 2011, č. 2, s. 95–106.

⁴⁶ Namátkou lze na příkladu 20. století zmínit témata, jako jsou marginalita, morální panika, kontrakultura, společenská akceptace a prolnutí s populární kulturou, opětovné zatlačení do kontrakulturní pozice, generační obměna, přeměna hnutí mládeže na univerzálnější fenomén či vzájemné ovlivňování se s jinými subkulturami.

⁴⁷ Již zmiňovaná *Trampská abeceda* nebo výstava *Tramping a skauting* v Senátu ČR v roce 2016 nebo část výstavy *Volný čas – utopie na hranicích všednosti* v Národní galerii v roce 2011.

⁴⁸ Krom příkladů uvedených výše např. též výstavy *Tramping na Příborsku* v Muzeu a pamětní síni Sigmunda Freuda v Příboře v roce 2015 nebo *Tramping v proměnách času* v Muzeu T. G. M. v Lánech v roce 2017.

⁴⁹ Prostřednictvím trampských informačních kanálů, jako jsou internetové stránky (např. *Trampský magazín*) nebo zájmové časopisy (*Pucejř*, *Oslavské boudy*, *Severka*, *Brdská vločka*) bývá s existencí výstavy seznámena velká část aktivních trampů, což se projevuje i na návštěvnosti.

⁵⁰ Řadu těchto motivů obsahuje recenze výstavy *Tramping* v proměnách času od Magdaleny Dvořákové – Waki na stránkách webového Trampského magazínu a navazující diskuse:

WAKI, *Výstava Tramping v proměnách času – do 14. května 2017*. [online] 23. 4. 2017 [cit. 21. 9. 2017]. Dostupné z: <http://trampsky-magazin.cz/blog/vystava-tramping-v-promenach-casu-do-14-kvetna-2017-666.html>.

⁵¹ Velmi častá reakce typu „Tohle jsme taky měli doma!“

mrtvou, sklem oddělenou historickou skutečností – takový přístup využívající i současnou dokumentaci a recentní sbírkové předměty může být vnímán pozitivně jak trampy, tak i ostatními návštěvníky, kterým téma lépe včleňuje do jejich žitého světa. Zároveň atraktivní výstava doprovázená programy pro veřejnost obvykle podpoří další akviziční činnost – návštěvníci si často vzpomenou, že doma mají obdobné předměty, které mohou darovat do muzea, a obecně podporuje dojem, že je o tematiku v muzeu zájem a že darované předměty budou smysluplně využity. Výstavní činnost tak může pro dokumentaci otevřít další sociální prostředí a skupiny, ke kterým by se výzkumník jinak obtížně dostával.

Závěrem

Výše uvedené poznámky k muzejní dokumentaci a prezentaci trampingu by jistě bylo možné ještě rozvinout, řada souvisejících otázek týkajících se etnografického výzkumu, akviziční politiky a výstavní činnosti má ale již spíše obecnou platnost, která není omezena na problematiku trampského hnutí. Z diskutovaných specifik trampského hnutí ale vyplývají dva hlavní body, na které je třeba brát zřetel.

Zaprvé, trampské hnutí je širší, než se může zdát na první pohled při zahájení dokumentace, a je třeba dát pozor na to, aby z výzkumu a akviziční činnosti nebyly vyloučeny generačně, regionálně či jiným přístupem k trampování se odlišující skupiny. Nutná je i dokumentace jeho současné tváře, která může být zejména při práci soustředěné na starší pamětníky opomíjena. Moderní podoba trampingu ostatně nabízí řadu zajímavých témat pro další výzkum, například jeho vývoj po roce 1989 dosud z celkového hlediska dosud zpracován nebyl, ačkoli už brzy od tohoto data uběhne 30 let.⁵²

Zadruhé, trampové mají obvykle zájem o prezentaci a popularizaci trampingu, názory na její vhodnou podobu se ale mohou lišit – méně konfliktní je obvykle více historicky orientovaný výzkum, který akcentuje význam trampingu v rámci regionu či československých dějin. Pokud proto plánujeme výzkum či prezentaci postavenou na odlišné koncepci, je vhodné spolupracovníkům z řad trampské veřejnosti podrobně vysvětlit, jaké jsou její výhody a proč byla zvolena – a případně ji upravit podle jejich připomínek, zejména jsou-li etického rázu. Interakce s trampským prostředím je zde nutná i proto, aby umožnila potenciálním respondentům a dárcům seznámit se s výzkumníkem a přesvědčit se o jeho porozumění tématu a upřímnosti.

U teoretických otázek, které by si měla současná dokumentace trampingu klást, pokud nechce být pouze „osadopi-

sem“ nebo ryze materiální dokumentací (např. formou akvizic pozůstalostí), se nabízí několik cest, kterými se může výzkumný projekt vydat. Poměrně nezpracovaným tématem je například současný sociologický profil trampského hnutí, který by mohl být zajímavý kupříkladu v rámci mezigeneračního srovnání. Druhý perspektivní okruh otázek souvisí s mapováním trampingu jako jednoho z typů rekreace a vztahování se k přírodě a krajině – zde by bylo možné se zaměřit jak na částečně ekopsychologická témata, jako jsou formování osobního vztahu k přírodě, tak i na problémy související se způsobem využití a managementem turisticky frekventovaných oblastí.⁵³ Po stránce folkloristické jsou pozoruhodným tématem nejen trampská hudba a rituály (například již zmiňované přijímání do osad), ale také například drobný slovesný folklor, jako jsou vyprávění ze života nebo současné pověsti. V neposlední řadě je také možné tramping nazírat jako součást většího kontinua oficiálních i neformálních forem sdružování, jako jsou skautské, woodcrafterské a tábornické oddíly či další spolky a party věnující se zájmovým a sportovním aktivitám odehrávajícím se alespoň částečně v přírodě (namátkou vodáctví, turistika, horolezectví, amatérská speleologie, living history, survival, urbex apod.). Zde může porozumění trampingu napomoci při interpretaci jevů, které s ním souvisejí, nebo naopak rozšíření kontextu výzkumu o další zájmové činnosti doplnit jinak neúplný obraz lokální podoby trampského hnutí.

I v případě, kdy se muzeum trampingu nevěnuje, je navíc možné některé výše nastíněné problémy a metodické přístupy zobecnit a zvážit jejich význam u výzkumu jiných témat. Vystává zde například otázka alespoň částečného pojetí terénního výzkumu a dokumentace obdobných sociálních skupin jako jisté brikoláže, která se kontinuálně adaptuje na podobu zkoumaného tématu a možnosti, které „terén“ poskytuje. Nejde zde samozřejmě o to, zahrnout systematický přístup, ale spíše si uvědomit, že k otevření různých témat je někdy potřeba použít různé klíče a různé zámky. Pevně strukturovaný projekt terénního výzkumu totiž bude během svého průběhu nevyhnutelně narážet na nahodilosti dané variabilní strukturou muzejních sbírek, které by měl doplnit, i specifiky, jejichž původ leží například v generační, lokální nebo i osobní rovině a které odkazují na oblasti původně do projektu nezahrnuté. A i dílčí informace nebo nahodilé akvizice představují součást širší mozaiky a sítě významů, která vypovídá o celkovém charakteru i rozmanitosti zkoumaného tématu.

⁵² Předchozí období je z historického hlediska již postupně otvíráno, zmínit lze např. grantový projekt GAČR Tramping v českých zemích v letech 1918 až 1989: subkultura v interakci se státem a společností, na němž autor tohoto příspěvku také spolupracuje.

⁵³ Kupříkladu srovnání důsledků restriktivního a otevřenějšího přístupu k volnému táboření v chráněných územích. V ČR existují jak areály, kde je proti trampským aktivitám zasahováno výrazně restriktivně (NP České Švýcarsko, CHKO Český ráj), tak i oblasti, kde je postup jejich správců v různých ohledech tolerantnější a častěji s dochází ke komunikaci s místními trampskými osadami (CHKO Kokořínsko, colloredo-mansfeldské lesy na Brdech). Je ale třeba podotknout, že zde výzkum může narazit například na problém s nepublikovatelností případů „tiché tolerance“ tam, kde jsou některé provozované aktivity (typicky rozdělávání ohně v lese) formálně zakázány, ale nepostihovány s ohledem na lokální kontext a faktickou neškodnost. Problém anonymizace je nicméně neoddelitelnou součástí terénního výzkumu ve společenských vědách i obecně.